
OD UNESCOVE KONVENCIJE O VAROVANJU NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE DO REGISTRA ŽIVE KULTURNE DEDIŠČINE NA SLOVENSKEM

Nena Židov

281

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljene aktivnosti, ki so sledile Unescovi Konvenciji o varovanju nesnovne kulturne dediščine in njeni ratifikaciji na Slovenskem. Orisana so prva razmišljanja o nesnovni dediščini v luči Konvencije, priprave na njen register, implementacija v Zakon o varstvu kulturne dediščine in delo Koordinatorja za varstvo žive kulturne dediščine v letih 2009–2010, ko je to nalogo opravljal Inštitut za Slovensko narodopisje ZRC SAZU. Predstavljene so doslej registrirane enote slovenske nesnovne kulturne dediščine, smernice delovanja novega koordinatorja in nekatere dileme, povezane z varovanjem in registrom nesnovne kulturne dediščine.

Ključne besede: nesnovna kulturna dediščina, živa dediščina, Unesco, register, koordinator, Slovenija

ABSTRACT

The article presents the activities related to UNESCO's Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage and its ratification in Slovenia. It outlines the first reflections on the Slovene intangible heritage in the light of the convention, the preparations for its register, its implementation in Slovenia's Cultural Heritage Protection Act, and the work of the Coordinator of the protection of the living cultural heritage in 2009–2010, when this task was carried out by the Institute of Slovenian ethnology, SRC, SASA. The article describes the presently registered units of Slovene intangible cultural heritage, the operational guidelines of the new coordinator, and some dilemmas related to the protection and register of the intangible cultural heritage.

Keywords: intangible cultural heritage, living heritage, UNESCO, register, coordinator, Slovenia

Uvod

Unescova Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine je bila sprejeta 17. oktobra 2003 z naslednjimi nameni: varovati nesnovno kulturno dediščino; zagotoviti spoštovanje nesnovne kulturne dediščine skupnosti, skupin in posameznikov; dvigniti zavedanje o pomembnosti nesnovne kulturne dediščine na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni ter zagotoviti medsebojno spoštovanje te dediščine; zagotoviti mednarodno sodelovanje in pomoč. Konvencija nesnovno

kulturno dediščino opredeljuje kot “*prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezani orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in včasih tudi posamezniki prepoznajo kot del svoje kulturne dediščine. Skupnosti in skupine nesnovno kulturno dediščino, preneseno iz roda v rod, nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino, in zagotavlja občutek za identiteto in neprekinjenost s prejšnjimi generacijami, s čimer spodbuja spoštovanje do kulturne raznolikosti in človeške ustvarjalnosti. V tej konvenciji nesnovna kulturna dediščina pomeni le tisto dediščino, ki je skladna z obstoječimi mednarodnimi instrumenti za človekove pravice, z zahtevami o medsebojnem spoštovanju med skupnostmi, skupinami in posamezniki in s trajnostnim razvojem*” (Zakon o ratifikaciji 2008: 17). Do srede leta 2011 je konvencijo ratificiralo 135 držav, 213 enot iz 87. držav pa je bilo vpisanih na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.¹

Kmalu po sprejetju Unescove Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine se je tudi na Slovenskem začelo govoriti in razmišljati o nesnovni/nematerialni/neopredmeteni/neotipljivi² kulturni dediščini, čeprav smo se etnologi, folkloristi, etnomuzikologi, kulturni antropologi, jezikoslovci in drugi strokovnjaki z vsebinami nesnovne dediščine ukvarjali že dosti prej. Znotraj etnologije se največ tega, kar danes obsega pojem nesnovne dediščine, pokriva s t. i. duhovno kulturo ter z znanji in veščini, povezanimi z materialno kulturo. Nemalokrat je težko postaviti mejo med snovnimi in nesnovnimi vidiki kulture. Tako muzejski delavci, ki na prvi pogled veljamo za “zbiralce predmetne dediščine”, že lep čas poleg predmetov zbiramo tudi podatke o njihovi uporabi, ljudeh, ki so jih uporabljali, znanju, ki je stalo za predmeti, o njihovi funkciji ... Lahko rečemo, da smo se številni strokovnjaki z nesnovno dediščino ukvarjali že dosti pred Unescovo Konvencijo. Vsekakor pa nas je Konvencija usmerila k bolj sistematičnemu razmišljanju in delu na področju evidentiranja, dokumentiranja, varovanja ... nesnovne dediščine. Zakonodaja pa jo je postavila kot enakovredno partnerico ob bok nepremični in premični dediščini in pripravila njen register. V nadaljevanju želim predstaviti aktivnosti, ki so sledile Unescovi Konvenciji in njeni ratifikaciji na Slovenskem, ter opozoriti na nekatere dileme in delo, ki nas še čaka v zvezi z implementacijo Konvencije.

Prva razmišljanja o nesnovni kulturni dediščini

Ob Mednarodnem dnevu muzejev leta 2004 je Slovenski etnografski muzej v sodelovanju s Slovenskim odborom ICOM³ in Inštitutom za slovensko narodopisje ZRC SAZU organiziral okroglo mizo na temo *nesnovna/neoprijemljiva kulturna dediščina* (Kogej 2005: 426). Udeleženci so razpravljali o razmerju med snovno in nesnovno dediščino, o pomenu nesnovne dediščine za etnologue in folkloriste ter o raziskovalnih metodologijah. Izpostavljen je bil tudi problem terminologije za

¹ <<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00173>> [23. 5. 2011].

² Strokovnjaki so iskali primeren slovenski prevod za angleško besedo *intangible*. Do danes se je najbolj uveljavil izraz *nesnovna* (dediščina).

³ Tema ICOM-ove generalne konference v Seulu leta 2004 je bila “Muzeji in nesnovna dediščina”.

intangible cultural heritage, ki se jo v slovenščino lahko prevaja kot *neopredmetena, neoprijemljiva, neotipljiva, nesnovna* kulturna dediščina (Slavec Gradišnik 2004: 262). Istega leta je bil nesnovni dediščini posvečen tematski sklop znanstvene periodične publikacije Slovenskega etnografskega muzeja *Etnolog*, kjer smo objavili članka o nesnovni dediščini v muzejih (Čeplak Mencin 2004; Zdravič Polič 2004) in *Besednjak neopredmetene kulturne dediščine*⁴ (prevodi definicij, ki so bile sprejete na Mednarodnem srečanju strokovnjakov za nesnovno dediščino v Parizu leta 2002).

Ob Dnevih evropske kulturne dediščine, ki so bili leta 2005 posvečeni nesnovni dediščini, je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije izdal publikacijo *Nesnovna kulturna dediščina* s prispevki o nesnovni dediščini v Sloveniji, ki so jih napisali priznani slovenski etnologi. Publikacija sledi načelnim usmeritvam Unescove Konvencije in predstavlja najbolj pričevalne sestavine slovenske nesnovne dediščine, ki so lahko zanimive za popularizacijo dediščine v celoti (Hazler 2005: 7). Namen Dnevov evropske kulturne dediščine in omenjene publikacije je bil opozoriti tako strokovno kot nestrokovno javnost na pomen nesnovne dediščine, spodbuditi politično voljo po ratifikaciji Unescove Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine in začeti z izvajanjem njenega varstva (Koželj 2005: 11).

283

V okviru Dnevov evropske kulturne dediščine je v Slovenskem etnografskem muzeju istega leta na pobudo poustvarjalcev ljudske glasbe Kulturno društvo Folk Slovenija potekala tudi okrogla miza z naslovom *Izziv poustvarjanja nesnovne dediščine v luči njenega varovanja* (Kogej Rus 2006: 327). Udeleženci so z razpravo želeli osvetliti pojem nesnovne dediščine – kaj vse k njej sodi, kdo jo prenaša, kako jo varovati –, predvsem pa spregovoriti o vzpostavljanju stika med še živečimi izviri starodavnega znanja in dediščine ter mladimi generacijami.

Priprave na register nesnovne kulturne dediščine

Leta 2006 sta Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije za obdobje 2006–2008 razpisala ciljni raziskovalni projekt *Register nesnovne dediščine* kot sestavni del enotnega registra kulturne dediščine, katerega namen je bil izdelati smernice za vzpostavitev Registra nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji. Projekt je dobil Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, vodja projekta pa je bil Naško Križnar. Ustanovljena je bila večdisciplinarna projektna skupina, sestavljena iz 16 raziskovalcev iz naslednjih ustanov: Slovenski etnografski muzej, Znanstvenoraziskovalno središče – Bistra Ptuj, UP Znanstvenoraziskovalno središče Koper, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik in Znanstvenoraziskovalni center SAZU. V okviru projekta je skupina opravila številne pomembne naloge, povezane z nastajanjem registra. Pregledala je stanja na področju evidentiranja in dokumentiranja nesnovne dediščine v drugih državah in izdelala seznam ustanov, ki hranijo podatke o slovenski nesnovni

⁴ Avtorja prevoda sta Ingrid Slavec Gradišnik in Franc Smrke (*Etnolog* 14, 2004, str. 267–271).

dediščini. Oblikovala je seznam zvrsti in podzvrsti nesnovne dediščine v Sloveniji in izdelala (začasen) seznam nesnovne dediščine v slovenskem etničnem prostoru. Pripravila je vzorec podatkovne baze in zasnovala protokol nastajanja registra ter izdelala predloge vseh dokumentov, ki so potrebni v postopku od prijave do vpisa v register (Register nesnovne dediščine 2008).

284

Pri sistematiziranju prvin nesnovne dediščine so več ali manj sledili Unescovim smernicam, dodali pa so kulturno krajino. Tako so bile zvrsti nesnovne dediščine razdeljene v naslednje sklope: Ustno izročilo in ljudsko slovstvo, Uprizoritve in predstavitve, Šege in navade, Gospodarsko in obrtniško znanje, Znanje o okolju in Kulturna krajina, pri čemer se osnovne enote členijo v podskupine. S pomočjo različnih strokovnjakov (etnologi, folkloristi, jezikoslovci ...) je bil sestavljen seznam 315 pojavov s področja nesnovne kulturne dediščine, ki se lahko členijo v podenote. Zbrana je bila literatura, ki obravnava slovensko nesnovno dediščino in izdelan po zvrsteh urejen seznam literature, ki skupno šteje okoli 440 enot (Križnar 2010: 8–9). Oblikovana so bila tudi merila za vpis v register in za razglasitev živih mojstrov. Pripravljeni so bili prijavni in vpisni obrazci, ki predvidevajo tudi foto, video in avdio priloge, ter predlog za soglasje nosilca in certifikat, ki ga izda Ministrstvo za kulturo (Register nesnovne dediščine 2008: 47–57).

Snovalci slovenskega registra nesnovne dediščine so upoštevali tudi dediščino Slovencev, ki živijo v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem, čeprav so po Unescovi konvenciji zanje pristojne države, v katerih živijo (Piko-Rustia 2009: 32–33).

Ratifikacija Unescove Konvencije in nov Zakon o varstvu kulturne dediščine

Državni zbor Republike Slovenije je sprejel Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine decembra 2007, ki je v veljavo stopil leta 2008 (Zakon o ratifikaciji 2008). Istega leta je bil sprejet tudi nov *Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1)*, ki dediščino deli na materialno (nepremično in premično) in t. i. živo dediščino (Zakon o varstvu 2008: 1121). Specifičnost zakona je, da namesto termina *nesnovna dediščina* uporablja termin *živa dediščina*, ki jo definira kot “*nesnovne dobrine, kot so prakse, predstavitve, izrazi, znanja, veščine, in z njimi povezane premičnine in kulturni prostori (kjer se ta dediščina predstavlja in izraža), ki jih skupnost, skupine in včasih tudi posamezniki prenašajo iz roda v rod in jih nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino; 'živa mojstrovina' pa je živa dediščina, ki je razglašena za spomenik*” (Zakon o varstvu 2008: 1123). Živa dediščina se vpiše v register skupaj s kulturnim prostorom, ki to dediščino podpira in omogoča njeno uresničevanje (Zakon o varstvu 2008: 1124), zakon pa določa tudi postopek razglasitve žive mojstrovine (Zakon o varstvu 2008: 1126).

Za Register žive kulturne dediščine skrbita Direktorat za varstvo kulturne dediščine pri Ministrstvu za kulturo in Koordinator varstva žive kulturne dediščine, ki pridobi pooblastilo za izvajanje državne javne službe na podlagi

javnega razpisa. Med naloge Koordinatorja sodi identificiranje, dokumentiranje, preučevanje, vrednotenje in interpretiranje žive dediščine, predlogi za vpise enot v register in svetovanje nosilcem žive kulturne dediščine glede ohranjanja. Koordinator pripravlja predloge za razglasitev živih mojstrov in usklajuje delo v zvezi z ohranjanjem žive dediščine (Zakon o varstvu 2008: 1139).

Delovanje Koordinatorja za varstvo žive kulturne dediščine v letih 2009 in 2010

Leta 2008 je Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije prvič razpisalo delovno področje Koordinatorja za varstvo žive kulturne dediščine za leti 2009 in 2010. Izbran je bil Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, predstavnik Koordinatorja pa je bil Naško Križnar. V letih 2009 in 2010 je tedanji koordinator opravil vrsto pomembnih nalog. Leta 2009 je izdal zgibanko *Živa kulturna dediščina Slovenije*, v kateri je bila predstavljena dejavnost Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine in objavljeno vabilo za sodelovanje pri evidentiranju in prijavljanju enot za Register.⁵ V zvezi s pripravo enot za vpis v Register je Koordinator organiziral sestanek z zaposlenimi na Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU, v Slovenskem etnografskem muzeju pa je bil organiziran sestanek z zaposlenimi v slovenskih muzejih. Sestanki o problematiki Registra žive kulturne dediščine so potekali tudi izven etnoloških in muzejskih ustanov, tako npr. na Mestni občini Ptuj. Vabilo za zbiranje predlogov za enote, ki bi lahko kandidirale za vpis v Register, je Koordinator objavil na spletnih straneh Slovenskega etnološkega društva in Inštituta za slovensko narodopisje⁶ ter v Glasniku Slovenskega etnološkega društva.⁷

285

Novembra leta 2009 je Slovensko etnološko društvo na Ptujju organiziralo posvetovanje *Živeti z dediščino*, znotraj katerega je bila tudi mednarodna sekcija *Nesnovna kulturna dediščina v luči Konvencije UNESCO*. V sekciji so sodelovali Marjutka Hafner, Mirela Hrovatin, Miglena Ivanova, Saša Srečković, Martina Piko Rustia in Maria Walcher. Izpostavljena je bila vloga etnologije pri evidentiranju, dokumentiranju in ohranjanju nesnovne kulturne dediščine ter vzpostavljanju nacionalnega registra. Opozorjeno je bilo na nesnovno dediščino med slovenskimi zamejci in izseljenci. Govora je bilo tudi o vključevanju nesnovne dediščine v regionalne prostorske načrte, izobraževanje in gospodarstvo. Izkazalo se je, da se posamezne države lotevajo registra na različne načine, pri čemer se soočajo s podobnimi odprtimi vprašanji. Izražena je bila tudi pobuda, da bi znotraj Slovenskega etnološkega društva ustanovili posebno delovno skupino za nesnovno kulturno dediščino ter organizirali posvetovanje o nesnovni kulturni dediščini (B.n.a. 2009: 118–119).

V letu 2010 je bilo delo Koordinatorja usmerjeno na popularizacijo in informiranje ljudi v lokalnih okoljih v zvezi z nesnovno dediščino in Registrom. V sodelovanju z lokalnimi ustanovami se je Naško Križnar kot pobudnik, organizator, soorganizator

⁵ Avtor besedila je Naško Križnar.

⁶ <<http://www.zkds.si/?q=node/8>> [20. 4. 2011].

⁷ *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49, št. 3–4, str. 129.

ali gostujoči predavatelj udeležil številnih posvetovanj, predavanj, delavnic, okroglih miz, sestankov ..., tako npr. v Lokovcu, Dolenjem jezeru pri Cerknici, Vidmu pri Ptujju, Veržeju, Vidmu (Italija), Plešcih (Hrvaška), Novem mestu, Hočah, Drenovcu in Celju. O delovanju Koordinatorja in nastajajočem Registru je obveščal medije.⁸ Registru je bil posvečen tudi Etnološki večer Slovenskega etnološkega društva *Prvi koraki Registra žive kulturne dediščine* (31. 3. 2010). Koordinator je odprl spletno stran (<http://www.zkds.si>) z vsemi potrebnimi povezavami, podatki in dokumenti za podajanje pobud in prijav za Register (Križnar 2010: 10).

286

Na povabilo Koordinatorja je bila oblikovana Delovna skupina Koordinatorja za varstvo žive kulturne dediščine.⁹ Komisija, sestavljena iz strokovnjakov s področja nesnovne dediščine iz različnih ustanov, ki naj bi odločala o primernosti predlogov za vpis v register, se je prvič sestala aprila 2010, oblikovan pa je bil tudi pravilnik o njenem delovanju. Skupina je na svojih sejah obravnavala prispele vloge in pobude.

Maja 2010 se je Tatjana Vokić (Center DUO, Veržej) v imenu Koordinatorja udeležila Regionalnega seminarja UNESCO za Jugovzhodno Evropo, ki je potekal v kraju Râmnicu-Vâlcea v Romuniji. Septembra 2010 je bil v Slovenskem etnografskem muzeju sestanek, na katerem je Naško Križnar v imenu Koordinatorja predstavnikom Ministrstva za kulturo predstavil tekoče delo na Registru žive kulturne dediščine in glavne dokumente za nastajanje registra (prijavni obrazec, seznam potencialnih enot nesnovne dediščine Slovenije in predloge kulturnih prvin za vpis v reprezentativni seznam Unesca). Razprava je tekla tudi o možnostih sodelovanja muzejev in zavodov pri nastajanju registra.¹⁰

Novembra 2010 je bilo v Atriju Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Ljubljani srečanje *Živa kulturna dediščina se predstavi*, ki so ga pripravili Slovensko etnološko društvo, Slovenska nacionalna komisija za Unesco in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Predstavilo se je 17 enot žive kulturne dediščine, ki jih je Delovna skupina Koordinatorja prepoznala kot ustrezne za vpis v register, in ena že vpisana enota (Križnar 2010: 10). Vsi sodelujoči so predstavljeni tudi v publikaciji *Živa kulturna dediščina se predstavi*, ki jo je ob srečanju izdalo Slovensko etnološko društvo.

Koordinator je v letih 2009 in 2010 izdelal osem video enot slovenske nesnovne dediščine v dolžini od štiri do deset minut, ki so bile pripravljene kot vizualne priloge Registra žive kulturne dediščine. Gradivo zanje je bilo večinoma vzeto iz arhiva Avdiovizualnega laboratorija ZRC SAZU, delno pa je bilo posneto na novo. Šest enot¹¹ je bilo leta 2010 predstavljenih na Dnevih etnografskega filma v Ljubljani (Križnar 2010a: 10). Znotraj istega filmskega festivala je bila leta 2011 v Slovenskem etnografskem muzeju okrogla miza z naslovom *Vizualna produkcija*

⁸ <<http://www.zkds.si/?q=node/8>> [20. 4. 2011].

⁹ Člani: Andrej Brencce, Zvona Ciglič, Marjutka Hafner, Katja Hrobat, Karla Kofol, Ksenija Kovačec Naglič, Zvezdana Koželj, Urša Šivic, Tatjana Vokić in Nena Židov.

¹⁰ <<http://www.zkds.si/?q=node/8>> [20. 4. 2011].

¹¹ Kapélska godba, Izdelava maske: Ta grdi, Bistrške škuorke, Priprava slame, Pokrivanje strehe in Lončarstvo Štefan Zelko. Producent vseh enot je Avdiovizualni laboratorij Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU.

nesnovne kulturne dediščine, kjer so predstavniki iz Italije, Španije, Makedonije in Slovenije izmenjali izkušnje v zvezi z avdiovizualnim beleženjem nesnovne kulturne dediščine (Križnar 2011: 50–51). Okroglo mizo je vodil Naško Križnar.

Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU je znotraj ciljnega raziskovalnega projekta *Register nesnovne kulturne dediščine kot del enotnega registra kulturne dediščine* (2006–2008) in v času, ko je izvajal naloge Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine (2009–2010), opravil pomembno delo pri identificiranju, dokumentiranju, preučevanju, vrednotenju in interpretaciji nesnovne dediščine, postavil je temelje slovenskega Registra žive kulturne dediščine in pripravil vse potrebno za delovanje Registra. Spodbujal je izmenjave mnenj med strokovnjaki s področja nesnovne dediščine in deloval na popularizaciji in širjenju védenja o nesnovni dediščini v lokalnih okoljih na slovenskem etničnem ozemlju.

Prenos koordinatorskega dela nesnovne kulturne dediščine na Slovenski etnografski muzej

Zaradi racionalizacije dejavnosti v aktualnih gospodarskih razmerah je Ministrstvo za kulturo v letu 2011 opravljanje naloge Koordinatorja dodelilo Slovenskemu etnografskemu muzeju.¹² Direktorat za kulturno dediščino je novemu koordinatorskemu delu za leto 2011 določil naslednje prioritete:

- Pregled in vrednotenje obstoječih predlogov za vpis v register žive dediščine.
- Izbor enot žive dediščine, ki so primerne za morebitno nominacijo za Unescov Reprezentativni seznam nesnovne dediščine človeštva (največ pet enot).
- Strokovna opredelitev do pobude občine Škofja Loka, da se na Unescov Reprezentativni seznam vpiše Škofjeloški pasijon.
- Strokovno sodelovanje z MK pri razglasitvi za živo mojstrovino državnega pomena za izbrane enote, ki bodo predlagane za vpis na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne dediščine.
- Strokovno sodelovanje pri vzpostavitvi registra na MK.
- Valorizacija novih enot žive dediščine.
- Popularizacija žive dediščine.
- Izmenjava izkušenj s kolegi s Hrvaške.
- Dokumentacijsko varstvo.

Ostale naloge koordinatorskega dela žive dediščine.¹³

Slovenski etnografski muzej v sodelovanju z Ministrstvom za kulturo nadaljuje z izvajanjem nalog Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine v smeri, ki jo je začrtal prejšnji koordinatorski delavec.

¹² Pismo Ministrstva za kulturo z dne 19. 11. 2010, naslovljeno na Znanstvenoraziskovalni center SAZU; Sklep ministrice za kulturo o koordinatorskem delu žive dediščine 62600-1/2011/1 z dne 27. 1. 2011.

¹³ Pismo generalne direktorice Direktorata za kulturno dediščino, naslovljeno na Slovenski etnografski muzej z dne 9. 3. 2011.

s področja nesovne dediščine iz različnih ustanov, ki bo ocenjevala prispele prijave za vpis v Register. Prevetril je nekatere dokumente in postavil novo spletno stran Koordinatorja (<http://www.nesovnadediscina.si>). Sodeluje pri postopkih razglasitve živih mojstrov in oblikovanju predlogov nominacij za vpis na Unescov Reprezentativni seznam nesovne dediščine človeštva. Še naprej bo evidentiral tudi nesovne dediščine Slovencev zunaj državnih meja in skrbel za vzpostavitev stikov z odgovornimi ustanovami. Ohranjal in vzpostavljaj bo stike z nosilci nesovne dediščine, jim svetoval glede varovanja in sodeloval pri izobraževanju ter pomagal pri prijavljanju.¹⁴ Potrebno pa bo evidentirati tudi enote nesovne kulturne dediščine, ki bi jih lahko na Unescovo listo nominirali skupaj s sosednjimi državami. Nena Židov se je kot zastopnica Koordinatorja udeležila *Fifth Annual Seminar on Intangible Cultural Heritage in South-Eastern Europe: From National Implementation to Regional Cooperation*. Na seminarju, ki je potekal od 11. do 14. maja 2011 v Beogradu, je predstavila dosedanje delo na področju varovanja nesovne kulturne dediščine v luči Unescove Konvencije in nastajanje nacionalnega Registra žive kulturne dediščine. Zastopnik muzeja Andrej Dular se je 4. junija 2011 udeležil mednarodne delavnice *Živa dediščina v Porabju: beleženje, komentiranje in ohranjanje*, ki jo je v Slovenskem kulturnem in informacijskem centru v Monoštru organiziralo Slovensko etnološko društvo. 13. junija 2011 je bil prvi sestanek (nove) Delovne skupine Koordinatorja.¹⁵ Stekle so priprave za vpis novih enot v Register.

Registrirane enote slovenske nesovne kulturne dediščine

Do junija 2011 je na naslov (prejšnjega in sedanjega) koordinatorja prispelo nekaj pobud in več kot šestdeset prijav, od katerih jih je bilo s strani Delovne skupine še v letu 2010 sedemnajst prepoznanih kot ustreznih za vpis v register, nekatere pa je bilo potrebno dopolniti. Trenutno je edina enota v Registru žive kulturne dediščine Škofjeloški pasijon, vpisan 15. 12. 2008. V letu 2011 so na pobudo Občine Škofja Loka in v sodelovanju Ministrstva za kulturo, Koordinatorja (SEM) in Občine Škofja Loka stekle priprave za razglasitev Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino in za njegovo nominacijo na Unescov Reprezentativni seznam nesovne kulturne dediščine človeštva.

V Avstriji je Unescova konvencija vzpodbudila delovanje slovenskega Inštituta Urban Jarnik v Celovcu k preučevanju nesovne dediščine tamkajšnjih Slovencev. Inštitut je bil med letoma 2006–2008 aktivno vključen tudi v priprave na slovenski register, ki jih je izvajal Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU (Piko-Rustia 2009: 32–33). Ko je Avstrija leta 2009 ratificirala Unescovo Konvencijo

¹⁴ Program dela za leto 2011: izvajanje nalog Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine v Slovenskem etnografskem muzeju.

¹⁵ Člani: Janez Bogataj, Andrej Brence, Andrej Dular, Tatjana Erzen, Vito Hazler, Karla Kofol, Ksenija Kovačec Naglič, Zvezdana Koželj, Ivica Križ, Naško Križnar, Rebeka Kunej, Jelka Pšajd, Adela Ramovš, Bojana Rogelj Škafar, Polona Sketelj, Inja Smerdel, Nena Židov.

o varovanju nesnovne kulturne dediščine, je bila med prvimi dvajsetimi vlogami za vpis na listo nesnovne dediščine tudi vloga tamkajšnjih slovenskih društev in posameznikov, ki so se zavzemali za vpis slovenskih ledinskih in hišnih imen. Predstavnica Inštituta Urban Jarnik Martina Piko-Rustia je na osnovi izkušenj, ki si jih je pridobila pri sodelovanju pri nastajanju slovenskega registra, lahko pomagala članom društev in posameznikom pri pripravi vloge. Aprila 2010 so bila slovenska ledinska in hišna imena vpisana v Unescov seznam nesnovne dediščine v Avstriji (Piko-Rustia 2009: 32–33).

Za konec

V zvezi z Registrom žive kulturne dediščine obstaja (vsaj med nekaterimi strokovnjaki) več dilem. Začnejo se pri terminu *živa dediščina*, ki se pojavlja v Zakonu o varstvu kulturne dediščine (2008), čeprav ne ustreza angleškemu terminu *intangible heritage*. Tako prihaja do situacij, ko je govora o *živi nesnovni dediščini*, in ni malo tistih, ki menijo, da bi bilo potrebno termin *živa dediščina* v zakonu nadomestiti z *nesnovna dediščina*. Nekateri strokovnjaki se tudi sprašujejo, če register ne pomeni “zamrznitve” nesnovne dediščine in onemogočanja njenega procesa spreminjanja in prilagajanja “novim časom” oziroma “vtikanje strokovnjakov” v kulturne procese, kakršnim smo bili na Slovenskem priča v preteklosti, in odločanja o tistih “pravih, pristnih”. Prav tako nekatere skrbi, da bodo vpisi v Register (preveč) izkoriščeni v komercialne namene. Ob pregledovanju prispelih prijav za Register se pojavljajo tudi vprašanja kot na primer koga ali kaj pravzaprav varujemo – pojav ali nosilce. Posledično se seveda pojavlja dilema, ali naj enote nesnovne kulturne dediščine vstopajo v register po posameznih nosilcih ali kot pojav s podrejenimi nosilci. Prav tako se pojavljajo težave v zvezi z vpisovanjem pojavov, ki so vezani na širše kulturne prostore. Problem predstavljajo tudi na novo oživljene dediščinske prvine, katerih nosilci so danes le še folklorne skupine ali se izvajajo v okvirih turističnih prireditev. Vprašljive pa so v nekaterih primerih lahko tudi avtorske pravice in zastopniki nosilcev. Bržkone so omenjene in podobne dileme tudi razlog, da ne hitimo z vpisovanjem v Register, dokler ne razrešimo vsaj nekaterih od omenjenih vprašanj. Je pa res, da se s podobnimi problemi ubadajo tudi druge države podpisnice Konvencije, zato so zelo dobrodošle medsebojne izmenjave izkušenj.

Razpravo o omenjenih in drugih dilemah, povezanih z nesnovno dediščino, njenem varovanju in nastajajočemu registru “žive dediščine” smo želeli vzpodbuditi leta 2010 v muzejski periodični publikaciji *Etnolog*. Žal pa je bil odziv avtorjev dokaj skromen. Peter Simonič (2010) se je ukvarjal nekaterimi metodološkimi in konceptualnimi težavami pri preučevanju nesnovne dediščine v varovanih območjih narave, Bojan Knific (2010) in Rebeka Kunej (2010) pa sta se ukvarjala s folkloriziranjem plesnega izročila. V objavljenih člankih so prišla med drugim do izraza vprašanja v zvezi s plesnim izročilom in Registrom: “ali bi vanj sodile primarne, sekundarne ali terciarne oblike plesnega izročila, morda tudi prvine plesnega izročila, ki živijo zgolj v folklornih skupinah” (Knific 2010: 130).

Obstaja tudi bojazen, da bi lahko vpis plesa v Register okrnil “njegov nadaljnji razvoj, njegovo nenehno poustvarjanje in prilagajanje estetiki in okusu trenutnim izvajalcem in skupnosti” (Kunej 2010: 145).

V zadnjih nekaj letih so se z nesnovno kulturno dediščino v luči Unescove Konvencije pri nas ukvarjali predvsem Ministrstvo za kulturo RS, Inštitut za Slovensko narodopisje ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Slovenski etnografski muzej, Slovensko etnološko društvo, Slovenska nacionalna komisija za Unesco in Slovenski odbor ICOM-a. V bodoče bo vsekakor potrebno obstoječo mrežo razširiti še na druga ministrstva in vladne in nevladne ustanove. Sklenemo lahko, da je bilo na Slovenskem na področju nesnovne kulturne dediščine in njenega Registra že veliko storjenega, vsekakor pa nas veliko strokovnega razmisleka in dela še čaka.

290

LITERATURA IN VIRI

B.n.a.

2009 Sklepi, predlogi in usmeritve, oblikovani na mednarodni konferenci Slovenskega etnološkega društva Živeti z dediščino. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49, št. 3-4, str. 117-119.

ČEPLAK MENCIN, Ralf

2004 Neotipljiva kulturna dediščina: Unesco in etnografski muzeji. *Etnolog* 14, str. 245-256.

HAZLER, Vito

2005 Nesnovna kulturna dediščina Slovenije. V: *Nesnovna kulturna dediščina*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Str. 5-7.

KNIFIC, Bojan

2010 Folkloriziranje plesnega izročila: prostorske, časovne in družbene razsežnosti ljudskih in folklornih plesov. *Etnolog* 20, str. 115-134.

KOCEJ RUS, Sonja

2005 Slovenski etnografski muzej v letu 2004. *Etnolog* 15, str. 409-429.

2006 Slovenski etnografski muzej v letu 2005. *Etnolog* 16, str. 317-337.

KOŽELJ, Zvezda

2005 Nesnovna kulturna dediščina in njeno varstvo. V: *Nesnovna kulturna dediščina*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Str. 8-12.

KRIŽNAR, Naško

2009 Register nesnovne dediščine: oris ciljnega raziskovalnega projekta. V: *Kulturna dediščina kot priložnost za slovensko-avstrijsko čezmejno sodelovanje* / [ur. M. Fister in J. Stergar]. Ljubljana: Klub koroških Slovencev. (Koroški vestnik 43, št. 1/3). Str. 55-69.

2010 Nastajanje registra žive kulturne dediščine v Sloveniji. V: *Živa kulturna dediščina se predstavi* / [ur. N. Križnar]. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo. Str. 8-10.

2010a Vizualne priloge Registru žive kulturne dediščine. V: *Dnevi etnografskega filma = Days of Ethnographic Film, Ljubljana, Slovenia, 5.-7. Maj 2010* / [ur. N. Valentinčič Furlan]. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo. Str. 10.

2011 Visual documentation of intangible cultural heritage = Vizualna dokumentacija nesnovne kulturne dediščine. V: *Dnevi etnografskega filma - DEF, 7.-11. marec 2011 = Days of Ethnographic Film - [DEF], March 7-11, 2011* / [ur. N. Križnar]. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo. Str. 50-51.

KUNEJ, Rebeka

2010 Staro na nov način: ljudska plesna dediščina in folklorne skupine. *Etnolog* 20, str. 135-148.

PIKO-RUSTIA, Martina

2009 Vprašanja nesnovne dediščine pri Slovencih na Koroškem in v preostalem zamejstvu. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49, št. 1/2, str. 132–134.

2010 Slovenska ledinska in hišna imena sprejeta v Unescov seznam nesnovne dediščine v Avstriji. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 50, št. 1/2, str. 74–75.

2011 Slovenska ledinska in hišna imena v avstrijskem seznamu Unescove nesnovne dediščine. *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu*, str. 50–53.

REGISTER nesnovne dediščine

2008 *Register nesnovne dediščine kot del enotnega registra kulturne dediščine: CRP "Konkurenčnost Slovenije 2006–2013": šifra projekta V6-0276: zaključno poročilo*. Ljubljana: [Inštitut za slovensko narodopisje]. <http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/dediscina/CRP_register_nesnovne_dediscine_2008-10-15.pdf> [20. 4. 2011].

SIMONIČ, Peter

2010 Nesnovna dediščina varovanih območij narave. *Etnolog* 20, str. 101–114.

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid

2004 Mednarodni dan muzejev v Slovenskem etnografskem muzeju. *Etnolog* 14, str. 260–266.

ZAKON o ratifikaciji

2008 Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine (MKVND). *Uradni list Republike Slovenije* 18, št. 1 (8. 1.), str. 16–26. <http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO5016.html> [17. 5. 2011].

ZAKON o varstvu

2008 Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). *Uradni list Republike Slovenije* 18, št. 16 (15. 2.), str. 1121–1145. <http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO4144.html> [20. 4. 2011].

ZDRAVIČ POLIČ, Nina

2004 Slovenski etnografski muzej in Unescova Konvencija o varstvu neopredmetene kulturne dediščine. *Etnolog* 14, str. 257–259.

SUMMARY

FROM UNESCO'S CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE TO THE REGISTER OF LIVING CULTURAL HERITAGE IN SLOVENIA

UNESCO's Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage was adopted in 2003. Soon afterwards the responsible institutions in Slovenia started to reflect and consider the intangible heritage in the light of the convention. In 2005, the Institute for the Protection of the Cultural Heritage of Slovenia published *Nesnovna kulturna dediščina* (Intangible cultural heritage). In 2006–2008, the Institute of Slovenian ethnology, SRC, SASA carried out the project *Register of the intangible cultural heritage as part of the unified register of cultural heritage* and prepared guidelines for establishing the Register of the intangible cultural heritage in Slovenia as part of the project. In 2008, the Act on the Ratification of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage came into force and in the same year also the new Cultural Heritage Protection Act (ZVKD-1), which includes, in addition to the movable and immovable heritage, also the intangible heritage, for which it uses the term *living heritage*. The act determines the contents, the procedure for entry in the register, and the proclamation of living masterpieces. The Register of living cultural heritage is the responsibility of the Directorate for the Protection of the Cultural Heritage with the Ministry of Culture and the Coordinator of the protection of the living cultural heritage, who is granted authorisation for carrying out state public service following a public tender. In 2009–2010, the task of

Coordinator was carried out by the Institute of Slovenian Ethnology, SRC, SASA, with Naško Križnar as the Coordinator's representative. Due to down-sizing of its activities, the Ministry of Culture transferred the coordinatorship to the Slovene Ethnographic Museum in 2011; the museum will continue the activities in accordance with the guidelines adopted by the previous coordinator. To date around 60 applications have been submitted for entry in the register, but only one unit has actually been entered. The reasons for the slow procedure are among others professional dilemmas related to the protection and the register of intangible heritage.